



DİNLER TARİHİ DERS NOTLARI



5. ÜNİTE

TÜRKİYE'DEKİ BAZI DİNİ GRUPLAR

ABDULKERİM BAKIR
İHL Meslek Dersleri Öğretmeni

5. ÜNİTE TÜRKİYE'DEKİ BAZI DİNİ GRUPLAR

1. Ermeni Kilisesi

Ermeni Kilisesi kökeni havari **Tadeos** ve **Bartolomeos**'a dayanır. Ermeni Kilisesi Ermenilerin mensup olduğu **milli bir kilisedir**. Ermeni Kilisesi'nin ana merkezi, **Erivan** yakınındaki **Eçmiyazın**'dır. **Türkiye Ermenileri Patrikhanesi, Kumkapı/İstanbul**'da bulunmaktadır.

Ermeni Kilisesi'nde **ruhban sınıfı** vardır. Kilisenin en üst ruhani liderine, **Katoğikos/Katolikas** denir. **Katoğikos yanılmaz değildir**. Piskoposlar ve piskopos adayları evlenemez. Rahip sınıfından evlenmiş olanlar Piskoposluk makamına çıkamazlar.



Ermeni kilisesi **miafizit (monofizit) görüşünü savunur**. Altı sakramenti kabul eder; Son/Hasta yağlama sakramentini kabul etmez. Ermeniler, **kiliselerdeki ikonları (resim/heykel) putperest âdeti sayarlar** ve evlerinde ikon bulundurmazlar. Noel'i, 6 Ocak'ta kutlarlar.

Günümüzde yaklaşık 3,5 milyon Ermeni Kilisesi'ne mensup kişinin olduğu tahmin edilmektedir. Türkiye'de İstanbul, İskenderun ve Hatay'da Ermeni Kilisesi'ne mensup 60.000 civarında insan bulunmaktadır.

Biliyor musunuz?

Bir kilisenin Ermeni Kilisesi olduğunu ana kubbesine bakarak ayırt etmek mümkündür. Kilisenin ana kubbesi bir kule olup tepesi koni biçiminde bir külahla örtülmüştür.

2. Süryani Kilisesi

Süryani kilisesi **kökenini Havari Thomas**'a dayandırır. Süryaniler **Hristiyanlığın en kadim cemaatlerindendir**. Süryaniler, 5. yüzyılda **Doğu Süryanileri (Nesturiler)** ve **Batı Süryanileri (Yakubiler)** şeklinde ikiye ayrılmışlardır. Günümüzde Süryani Kilisesi denildiğinde Yakubiler kastedilmektedir.

Süryanilerin ana merkezi, **1293'ten 1932'ye kadar Mardin'deki Deyru'z-Zaferan** manastırı olmuştur. Merkez, **1932'de önce Humus'a (Suriye) ardından da 1959'da Şam'a (Suriye) taşınmıştır**.

İbadetler ve ayinler Süryanice yapılır. **Yedi sakramentin tümü de kabul edilir**.

Süryanilikte **günde üç vakit, secdenin de olduğu namaza benzer bir ayin** yapılır. Ayin sırasında erkekler önde, kadınlar arkada dururlar. **Ayin esnasında kadınların başlarının örtülü olması gerekir**.

Günümüzde **Süryani Kilisesi'ne mensup yaklaşık 5 milyon kişinin** olduğu tahmin edilmektedir. **Türkiye'de** Mardin, İstanbul, Mersin, Diyarbakır'da **Süryani Kilisesi'ne mensup 20.000 civarında insan** bulunmaktadır.

3. Fener Rum Patrikhanesi

Roma İmparatoru Konstantin tarafından inşa edilen İstanbul (Konstantinopolis), 330 yılında başkent ilan edildi. İstanbul bu tarihten itibaren Hristiyanlar için önemli bir siyasi ve dinî merkez oldu.

Fatih Sultan Mehmet **1453 yılında İstanbul'u fethedince** Ortodoks Hristiyanların işlerini sevk ve idare etmek üzere yeni bir Patrik atadı. **Patrikliğin konumu Türkiye Cumhuriyeti döneminde de devam etti**. Gayrimüslim unsurların can, mal, namus, din ve dil emniyetleri korundu.

Lozan Anlaşmasıyla birlikte Patrikhane bir devlet kurumu olarak kabul edildi. **Patrik ise Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı bir memur** olarak atanmaya devam etti.

Patrikhane ile ilgili önemli bir tartışma konusu **ekümeniklik meselesidir**. Ortodoks Kilisesi, **Patrikliğin "ekümenik" olduğunu iddia eder ve dünyadaki tüm Ortodoksların temsilcisi olduğunu savunur**. Ancak hem Osmanlı dönemindeki konumu hem de **Türkiye Cumhuriyeti kanunları bağlamında Patrikhane, sadece Türkiye'deki Rumların temsilcisi** konumundadır. Ayrıca dünyada yaklaşık on dört tam bağımsız Ortodoks Kilisesi olması Patrikliğin iddialarını geçersiz kılmaktadır.

4. Türk Ortodoks Kilisesi

İstiklal Savaşı sırasında Yunanlılardan yana tavır koyan Fener Rum Patrikhanesine karşı Türk Ortodoksları tarafından kurulmuştur. 1922 yılında Kayseri’de kurulan Türk Ortodoks Kilisesi, 1924 yılında merkezini Galata’daki Panaiya Kilisesi’ne nakletmiştir. Bu kilise mensupları 1923 yılında Nüfus Mübadelesi kapsamında zorunlu olarak Yunanistan’a göçmek zorunda kalmışlardır.

Biliyor musunuz?

Türk Ortodoks Kilisesi kurucusu Papa Eftim (Zeki ERENEROL), İstiklal Mücadelesinde Türkiye’nin yanında yer almıştır. Bu tutumu nedeniyle **Fener Rum Patrikhanesi** ile arası açılmış, aforoz edilmiş ve bu da onun bağımsız bir kilise kurmasına sebep olmuştur.

Türk Ortodoks Kilisesi’nin **ayin dili Türkçedir**. İsim ve soy isimlerinde Türkçeyi kullanırlar. Ruhban sınıfında yer alabilmek için babanın/dedenin Türk Ortodoks olması şarttır. Türk Ortodoks Kilisesi mensupları Yunan alfabesiyle yazılan Karamanlı Türkçesi denilen dilde birçok eser vermiştir.

5. Musevi Hahambaşılığı

Türkiye’deki Yahudilere Musevi denir. **Haham, Musevi din adamlarına** verilen isimdir. Yahudiler yaşadıkları hemen hemen her ülkede hahambaşlıklar kurmuşlardır. Osmanlı İmparatorluğu’nda hahamlık resmî bir makam olarak 1835 yılında tanınmıştır.

Hahambaşlıklar;

- Yahudilerin çıkarlarını korumak,
- Dinî yaşayışlarını yönlendirmek,
- Yahudi olmayan yönetimlerle Yahudi cemaatleri arasındaki ilişkileri düzenlemek gibi birtakım gerekçelerle kurulmuştur.

Biliyor musunuz?

II. Beyazıt, 1492 yılında **Elhamra Kararnamesi ile İspanya’yı terk etmek zorunda bırakılan Yahudilere** kucak açmış; Kemal Reis komutasında Osmanlı donanmasını İspanya’ya göndererek, 150 bin Yahudi’nin güvenle, Osmanlı topraklarına ulaşmasını sağlamıştır.

6. Yezidilik

Yezidilik daha çok **Türkiye, Irak, Suriye ve İran’da** görülen bir inanıştır. Yezidiler **kendilerine Ezidi** derler. Günümüzde yaklaşık 750 bin Yezidi olduğu tahmin edilmektedir. Türkiye’de Siirt, Batman, Mardin, Urfa ve Diyarbakır’da 50.000 civarında Yezidi yaşamaktadır.

Yezidiliğe asıl şeklini 12. yüzyılda yaşamış olan **Adî b. Müsafir** vermiştir. Yezidiler, **Mushaf-ı Reş (Kara Kitap)** ve **Kitabu’l-Cilve (Vahiy Kitabı)** isimli kitaplarını kutsal sayarlar.

Yezidiliğe göre;

- ✓ Tanrı evreni yaratmış ve onun idaresini **Melek Tâvus’a** devretmiştir.
- ✓ Melek Tâvus yedi meleklerle birlikte dünyayı idare eder.
- ✓ **Yedi melekten her biri yedi yezidi önderde bedenlenmiştir.**
- ✓ Yezidilerin belli bir ibadethaneleri yoktur.
- ✓ Şeytan, mel’un, lânet gibi kelimeler Melek Tâvus’u ima ettiği düşüncesiyle telaffuz edilmez.

7. Yehova Şahitleri

20. yüzyılın başlarında Amerika’da ortaya çıkmış dinî bir akımdır. Hz. İsa’yı ve Kitab-ı Mukaddes’i kabul ederler. Bu açıdan kendilerini Hristiyan olarak tanımlarlar. Teslis inancını kabul etmedikleri için Hristiyanlık dışı görülürler.

Tanrı’nın adı olarak Yehova’yı kullanırlar. Yehova Şahitleri’ne göre Mesih yakında gelecektir. Armagedon savaşında şeytan ve taraftarları yenilecek ve İsa Mesih, Tanrısal krallığı kuracaktır. Tanrı’nın iradesine uygun yaşayanlar yeryüzü cennetinde hayatlarına devam edeceklerdir. Kötüler ise bir daha diriltilmemek üzere ölüp yok olacaklardır.

Yehova Şahitleri misyonerlik faaliyetlerine çok önem verirler. Günümüzde yaklaşık 8 milyon takipçileri vardır. Türkiye’de bu akıma mensup 3 bin civarında kişi olduğu tahmin edilmektedir.

Yehova Şahitlerine göre;

- İsa, Tanrı'nın yarattığı ilk kişidir.
- Yaratıldığı için Tanrı olamaz.
- İsa, haç üzerinde değil düz bir direk üzerinde ölmüştür.
- Ayinlerde resim ve heykel (ikon) kullanılmamalıdır.
- Sakramentlerden sadece Vaftiz ve Ekmek Şarap ayini kabul edilir.
- Kan almak ve vermek, Tanrı'nın yasalarına aykırı olarak görülür.

Yehova Şahitleri;

- Kendilerini dünya vatandaşı olarak kabul ettikleri için milli değerleri kabul etmezler.
- Askerlik yapmayı reddederler.
- Noel, Paskalya gibi bayramların kutlanmasına karşı çıkarlar.

8. Bahailik

Bahailik, **Bâbilik hareketinin devamı** niteliğinde dinî bir akımdır. Bâbiliğin kurucusu "**el-Bâb**" lakaplı **Mirza Ali Muhammed 1845 yılında mehdiliğini** ilan etmiştir. **Kur'ân-ı Kerim'in hükmünün kalktığını;** kendisiyle birlikte yeni bir dönemin başladığını iddia etmiştir. İran'da devlete karşı silahlı eylemlere girişmiş, neticede 1850 yılında öldürülmüştür.

Bahailiğin kurucusu ise "**Bahau'llah**" lakaplı **Mirza Hüseyin Ali**'dir. O, hiç görmediği hâlde el-Bâb'ın görüşlerini benimsemiş ve kendisinin son peygamber olduğunu iddia etmiştir. Önce Bağdat'a ardından Edirne'ye ve oradan da Akka'ya sürülmüştür. 1892 yılında Akka'da ölmüştür. Yerine önce oğlu Abdülbaha, ondan sonra ise torunu Şevki Efendi geçmiştir.

Şevki Efendi'den sonra onun kurduğu **Yüce Adalet Evi** denilen kurum Bahailiğin yönetim kurulu olmuştur. Bahailer, **Bahau'llah'ın yazdığı Kitab-ı Akdes adıyla bilinen kitabı kutsal** kabul ederler. **Bu kitabın geçmiş bütün ilahi kitapların hükmünü kaldırdığına** inanırlar.

Bahailiğe göre **Hız. Âdem'den bu yana gelen peygamberler, Bahau'llah'ı müjdelemek için gelmişlerdir.** Hız. Muhammed'in (s.a.v.) son peygamber olduğunu kabul etmezler. **Cennet ve cehennem hakikaten var olmayıp birer sembolden** ibarettir. 19 rakamını kutsal kabul eden Bahailer, 2-21 Mart tarihleri arasında 19 günlük oruç tutarlar.

Bahailer **misyonerlik faaliyetlerine önem verirler.** Günümüzde 2 ile 5 milyon arasında mensubu olduğu ifade edilmektedir. İran başta olmak üzere ABD, İsrail, Irak, Suriye ve Avrupa ülkelerinde Bahailiğin takipçileri bulunmaktadır. Türkiye'de İstanbul, Sivas, İskenderun ve Hatay'da Bahailiğe mensup 10.000 civarında insan olduğu belirtilmektedir. Türkiye'de Edirne ve İstanbul, Bahau'llah'ın buralarda kalması nedeniyle önemli yerlerdir.

9. Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri

Misyonerlik bir dinin özellikle Hristiyanlık ve Budizm gibi dinlerin yayılması için yapılan sistematik faaliyetlere denir. Miladi 1. yüzyılda yaşamış olan Pavlus, günümüz Hristiyanlığındaki misyonerliğin metot ve uygulamalarının kurucusu sayılır. Pavlus bu amaca yönelik olarak Anadolu ve Yunanistan'ı kapsayan üç misyon yolculuğu yapmıştır.

Misyonerliğin genel amaçları,

- Hristiyanlık inancının propagandasını yapmaktır.
- Tanrı'nın krallığı düşüncesini yaymaktır.
- İnanmayanları Hristiyanlaştırmaktır.
- Yeni kiliseler tesis etmektir.

Misyonerlik faaliyetleri zamanla; Gidilen bölgelerdeki halkı dinlerinden tamamen uzaklaştırıp düşman etmek, siyasi bakımdan ülkede kargaşa çıkarmak, ekonomik olarak da gidilen bölgeyi sömürgeleştirmek gibi olumsuz anlamlara gelmeye başlamıştır.

Biliyor musunuz?

Evanjelizm : Hristiyanlığı duyurmayı, yaymayı ve benimsetmeyi amaç edinmektir.

Şahitlik : Hristiyan bir kişinin, Hristiyan'ca yaşayarak Hristiyan olmayanları etkilemeye çalışmasıdır.

Beyan : İnsanlara İncil'i vaaz etmek suretiyle onları Hristiyanlaştırmak'tır.

Diyalog : Hristiyan olmayanlara İsa-Mesih'i tanıtmak ve bilinir kılmak amacıyla yapılan faaliyetlere verilen isimdir.

Günümüzde kullanılan en istismarcı misyonerlik metotlarından birisi **inkültürasyon'dur**. İnkültürasyon; İnsanları Hristiyanlaştırmak için onların aşına olduğu dinî ve kültürel tarzda davranmak demektir.

Misyonerlik faaliyetleri Hristiyanlık içindeki farklı mezhepler arasında da olmaktadır. Bir kiliseye mensup olan bir kişinin, başka bir kiliseye mensup misyonerler tarafından kilisesinin değiştirilmesine **proselitizm** (misyonerliğin istismarı) denilmektedir.

Biliyor musunuz?

İslam'daki tebliğ ve davet anlayışıyla Hristiyanlıktaki misyonerlik anlayışı arasında ciddi farklar vardır. Tebliğ ve davet; doğruların ilan edilip duyurulması iken misyonerlik, insanların ne yapıp edilip Hristiyanlaştırılması faaliyetidir.

10. Yeni Dini Akımlar

Yeni dinî akımlar, 1970'lerden itibaren yeni bir dinî söylem olarak ortaya çıkan, kendine has inanç, felsefe, etik ve tinselliğe sahip hareketlerdir.

Yeni dinî hareketlerin ortaya çıkmasına ve yayılmasına etki eden temel unsurlar şunlardır:

- Aşırı dünyevileşme ve rasyonalizmin günümüz insanlarında yarattığı hayal kırıklığı ve manevi tatminsizlik
- Değişim ve küreselleşmenin getirdiği yoğun tecrübe ve insanların geleneksel dinlerin dışında yeni dinî söylem arayışları
- Kişilerin ruhsal ve toplumsal kabullenme anlamındaki zafiyetleri
- Geleneksel anlayışların modern çağda ortaya çıkan yeni ihtiyaçları gidermede ve sorulara cevap vermede yetersiz bulunması

Yeni dinî akımların bazı özellikleri:

- Toplumda yaygın olan dinî anlayışa karşı bir tutum içindedirler.
- Üyelerini kendi dinî, sosyal ve kültürel anlayışlarını öğreten bir sürece tabi tutarlar.
- **Otoriter bir lider** etrafında toplanırlar ve üyeler lidere tam bir teslimiyet içinde olurlar.
- Harekete yeni üyeler katmak için **misyonerlik faaliyetleri** yapılmaktadır.
- Birbirinden farklı dinî inanç ve anlayışlar sentezlenerek **çağın insanını etkileyecek** şekilde sunulur.
- Dünyanın sonunun çok yakın olduğu ve insanların **yeni döneme hazırlanmaları** gerektiği telkin edilir.

Biliyor musunuz?

Yeni dinî akımlardan Hint-Uzak doğu kökenli akımlar daha çok meditasyon ve yoga gibi bireysel tecrübeleri öne çıkartırken; Hristiyanlık kökenli bazı yeni dinî akımlarda **intihar etmek de dahil pek çok şiddet unsuru** görülmektedir.